

Олена ТАТАРЕНКО, Василь МОРГАЛЕНКО

ВИКОРИСТАННЯ КАЗОК ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ОДНОГО ІЗ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті автори подають власний досвід використання казок, оповідання та педагогічних ідей В. Сухомлинського щодо навчання й виховання школярів на уроках технологій.

Ключові слова: бесіда, діалог, компетентності, казка, міркування, національні цінності, освітній процес, оповідання, педагогічні умови, технології, формування, цінності.

*Зробити творчу думку і творчу працю
могутнім засобом формування нової людини –
в цьому полягає суть педагогічної майстерності.*

Василь Сухомлинський

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні, однією з актуальних вбачається проблема забезпечення ефективності освітнього процесу, пошук таких засобів педагогічного впливу на особистість дитини, які б забезпечували достатній розвиток ключових компетентностей в умовах Нової української школи для соціалізації та самореалізації кожної дитини.

Усна народна творчість узагальнює багатовіковий людський досвід. У ній відбивається свідомість народу, національна психологія, народна педагогіка. Питання використання народознавства та фольклору як його складової у вихованні дитини розглядалися в педагогічних працях С. Бабишина, Є. Сявавко, Т. Мацейків та інших. Вагомий вклад у питання виховання казкою вніс Василь Олександрович Сухомлинський. Педагог створив сам понад тисячу казок, казки писали і його вихованці. Василь Олександрович стверджував, що фантастичні казкові образи відкривають дитині не лише красу, а

й істину, бо примушують співпереживати, битися серденьку, шукати виходу із ситуації, що склалася. Казки Василя Сухомлинського – глибоке розуміння життя, вони спонукають до мислення, узагальнення та підбиття підсумків [8].

Розкриваючи мудрість народу, педагог впливає на всебічний розвиток дитини, вводить її в просторий світ життя та діяльності людини. Отже, казка є надзвичайно великим виховним та розвивальним потенціалом. Вона бере витoki з народних звичаїв та сягає своїми коренями у давнє минуле. Завдяки їй забезпечується непорушний взаємозв'язок між минулим і сучасним.

Усна народна творчість протягом тисячоліть була чи не єдиним засобом узагальнення життєвого досвіду народу, втіленням народної мудрості, народного світогляду, народних ідеалів. Слово для наших предків мало магичну силу [11].

У своїх працях Василь Олександрович наголошує: «Казка – це, образно кажучи, свіжий вітер, що роздмухує

вогник дитячої думки і мови. Діти розуміють ідею лише тоді, коли вона втілена у яскравих образах. Казка – благородне і нічим не замінене джерело виховання любові до Вітчизни. Патріотична ідея казки – в глибині її змісту, створені народом казкові образи, що живуть тисячоліття, доносять до серця і розуму дитини могутній творчий дух трудового народу, його погляди на життя, ідеали, прагнення. Казка виховує любов до рідної землі вже в тому, що вона – творіння народу» [6].

Розповідання казок завжди приносить дітям велике задоволення: вони уважно їх слухають, активно сприймають та швидко запам'ятовують. Василь Сухомлинський зазначав, що казка є животворним джерелом дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень.

Останнім часом казки зникають із життя наших дітей. Все менше вчителів виявляють ініціативу використовувати казки в освітньому процесі, батьки зрідка розповідають дітям казкові історії перед сном. Навіть дитяче телебачення не радує оповідками та казками, а пропонує мультфільми з незрозумілими страшними персонажами та жорстокими сценами.

Казки використовують з метою всебічного розвитку, емоційного педагогічного стимулювання дітей. Ми вважаємо, що казка – це особливе поєднання реальності й фантазії, життєвого досвіду і мрій народу, яке містить істину та органічно поєднується з художніми формами вигадання [1].

Василь Сухомлинський стверджував, що діти розуміють ідею казки лише тоді, коли вона втілена в яскравих образах. Сила впливу казки залежить не лише від її змісту, а й від уміння яскраво й образно її розповісти дітям, вживати характерні казкові афоризми, епітети, створити природній, щиросердний антураж.

Великий педагог створив власний світ казок. Він вважав, що без казки, живої, яскравої, яка заволоділа свідомістю і почуттям дітей, неможливо уявити мислення і дитяче мовлення. Казка допомагає оживити навколишній світ.

Головна мета педагогічної творчості Василя Сухомлинського – формування всебічно розвиненої особистості. Василь Олександрович створив реальний зразок особистості з живими думками і почуттями, визначив її вчинки і дії. При цьому він обґрунтував шляхи, засоби і методи

формування особистості відповідно до цілей суспільства з урахуванням індивідуальних і вікових особистостей її розвитку. Виховання всебічно розвиненої особистості педагог розглядав як єдність усіх його компонентів – розумового, морального, фізичного і естетичного [9].

Казка, на думку Василя Олександровича, – активна творчість, яка охоплює всі сфери духовного життя дитини, її розуму, почуття, уяви, волі. Завдячуючи казці, дитина сприймає світ не лише розумом, але й почуттями. Саме у казці дитина знаходить реальну форму виявлення своїх духовних сил [2].

Василь Олександрович стверджував, що фантастичні казкові образи відкривають дитині не лише красу, а ще й істину, бо примушують співпереживати, битися серденьку, шукати виходу із ситуації, що склалася. Казки пропонують дитині образи, символи, які їй подобаються, і під час знайомства з ними дитина непомітно для себе засвоює важливу інформацію. Казки В. Сухомлинського – вічна мудрість життя, вони спонукають думати, робити висновки [10].

Читанню казки може передувати коротка вступна бесіда, яка готує дітей до сприйняття тексту. Під час читання не слід відволікати дітей від сприйняття тексту запитаннями, дисциплінарними зауваженнями, досить буває підвищення або пониження голосу, паузи. Після закінчення читання, поки діти перебувають під враженням прослуханого, необхідна невелика пауза.

Багато років вчителі використовують творчу спадщину Василя Сухомлинського як невичерпне джерело натхнення у своїй роботі. Родинне виховання, любов до праці, любов до рідних, людяність, справедливість, доброзичливість, упевненість у своїх пізнавальних можливостях – це ті світоглядні принципи, які у своїх творах поширював видатний педагог.

Звичайно, що і нашу душу зачіпають ці твори, а особливо оповідання та казки, які можна використати під час проведення уроків у 5-их класах. Завдяки казці, у дитини формується світогляд, система поглядів на світ та власна позиція у ньому. Це особливо важливо під час уроків технологій, коли питання мотивації до праці, усвідомлення результатів роботи, так звана рефлексія, виходять на перший план [4].

Використовуючи казки на уроках технологій у 5-их класах, вчитель прагне домогтися того, щоб дитина була не тільки пасивним слухачем, але й активним оповідачем. Такі питання, як: «Розкажи чому...», «А як ви думаєте?», «А як би ви вчинили на місці героя?» – дають можливість дитині висловити свою думку.

«Гвинтик», «Бо я - людина», «Хліб - то праця людська», «Хто найкращий майстер на землі?», «Дві лопати», «Найкраща лінійка», «Не загубив, а знайшов», «Чорні руки», «Як Микита став працюючим», «Він став трудівником» – неповний перелік творів, які можуть бути використані на уроках технологій.

Одна з головних проблем школи – формування мотивації навчання. Сухомлинський вважав, що важливою умовою формування інтересу до навчання, позитивних мотивів учіння є навчання на досить високому рівні складності. Подолати байдуже ставлення учня до навчання, на думку педагога, неможливо без впливу на емоційну сферу дитини. Навчати дітей мислити, формувати і відстоювати свою точку зору – це завдання кожного вчителя і вчительки технологій зокрема.

Казки Василя Олександровича містять потужний потенціал для виховання і формування особистості під час уроків технологій.

На етапі мотивації навчальної діяльності учнів варто використовувати казку «Гвинтик», у якій учні дізнаються про важливість сумлінного відношення до праці, нормами загальнолюдських та національних цінностей.

При виборі та обґрунтуванні проекту можна використати казку «Хто найкращий майстер на землі?», у якій яскраво описано, що є головним при виконанні будь-якої роботи. «Творити розумну і добру людину», – ось головне завдання будь-якої практичної роботи чи творчого проекту.

У процесі планування роботи над індивідуальним проектом гарним прикладом ціннісної складової всякої праці стане казка «Чорні руки», у якій головний герой усвідомлює, чого вартує вміння творити красу власними руками.

Для роботи у творчих групах над колективним проектом влучно підходить казка «Бо я — людина», де яскраво висвітлюється відповідальність кожного за прийняті

рішення, та необхідність не бути байдужим до перепон та труднощів, що виникають на шляху творення.

При виготовленні об'єкту технологічної діяльності доречною може бути казка «Права й ліва рука», у якій головна героїня усвідомлює важливість відповідального ставлення до роботи.

Оповідання «Найкраща лінійка» стане у нагоді на етапі вивчення нового матеріалу. У цьому творі простими словами донесена думка про індивідуальність кожної дитини та важливість прагнення до самовдосконалення через працю.

На етапі формувань умінь і навичок учнів під час виконання практичної роботи доцільно використати казку «Дві лопати», у якій яскравими образами стверджується думка про те, що лише людська праця надає цінності речам.

У процесі ознайомлення з казкою «Не загубив, а знайшов» учні усвідомлять цінність роботи, що виконали.

Різноманіття казок та оповідань дозволяє їх використання на кожному етапі уроку технологій.

З метою підвищення ефективності освітнього процесу та створення в класі творчої атмосфери на уроках доцільно активно впроваджувати:

- збагачення змісту навчання емоційними, особистісно значущими проектами;
- формування активної позиції учня через стимулювання самооцінки, самопізнання, самовдосконалення та самореалізації в різних видах діяльності;
- особистісно орієнтоване спілкування (особиста розмова з учнем, заміна залізної дисципліни діловими відносинами, підтримка учнів);
- багатоваріативність, гнучкість форм організації різних видів діяльності (індивідуальна, групова, парна, колективна);
- створення позитивної емоційної атмосфери й духовного взаємозбагачення, надання можливості кожній дитині випробувати себе в різних видах творчості.

Казки Василя Олександровича нібито опосередковані, непомітні зовні, але активно та ефективно виховують у дітей найкращі почуття щирості й любові до всього прекрасного, формують перші навички людяності у взаєминах між юними

особистостями, виховують духовні цінності, гуманістичні почуття, родинні цінності, естетичні почуття та бережливе ставлення до природи. Така безцінна та безсмертна спадщина у процесі виховання допоможе сформувати справжню Людину та стане у пригоді не тільки сучасному, а й багатьом майбутнім поколінням» [7].

Зерна істини, закладені у творах Василя Сухомлинського, дозволяють створювати власні твори, гнучко реагуючи на зміну змісту та теми уроку.

Отримавши натхнення з творів видатного педагога, Василь Анатолійович Моргаленко, вчитель технологій, створює власні твори. Пропонуємо один з них для ознайомлення.

ЦІНА РОБОТИ

Петрик працював наполегливо та старанно. Випилувати лобзиком було весело та цікаво. Виріб, який він хотів подарувати матері, потроху вимальовувався. Це буде гарна підставка під чашку у вигляді сердечка, адже так він хотів показати мамі свою любов та турботу. Але те, що Петрик зламав уже п'яту пилочку, його трохи турбувало. Чи не буде матуся сварити мене за зламаний інструмент, адже пилочки вартують грошей?

Вчитель помітив зміни у настрої хлопця та вирішив дізнатись про причини. Зрозумівши, що того турбує, він сказав: «Працюючи, ти отримаєш досвід та навички правильної роботи з інструментом. З часом ти перестанеш ламати інструмент. Жодна річ не вартує отриманих вмінь, знань, та радості від праці. Зламані пилочки то ціна твоєї майстерності, а для мамі твоя любов набагато важливіша за ціну твоєї роботи».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Моральний розвиток особистості в історико-педагогічному осмисленні. *Дошкільне виховання*. 2012. №8. С.18–24.
2. Вишневський О. Концепція демократизації українського виховання. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. К.: Школяр, 2012. С.78–80.
3. Дяченко А.М. В.О. Сухомлинський про місце і роль казки в естетичному вихованні дітей. *Хвалю й сварю, кого люблю*. 2006. №2. С.64–70.
4. Козак І.В. Формування гуманістичного світогляду учнів у творчій спадщині В.О. Сухомлинського. *Педагогіка і психологія*. 2011. №2. С.105–115.
5. Казки Василя Сухомлинського. URL: <https://derevo-kazok.org/ne-zagubiv-a-znajshov-vasil-suhomlinskij.html>.
6. Ковальчук В. І. Спогади про В.Сухомлинського. К., 1990. С. 201–204.
7. Майзенберг І. Виховний потенціал авторських казок В. О. Сухомлинського. *В.О.Сухомлинський у діалозі з сучасністю: збірн. наук. праць/заред. проф. О.Є.Антонової, доц. В. В. Павленко*. Житомир: ФО-П Левковець Н. М. 2017. С. 152–155.
8. Масловська М. Казковий світ Василя Сухомлинського. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38258/45-Maslovska.pdf?sequence=1>.
9. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка: *Вибрані твори*: в 5-ти т. К.: Радянська школа, 1977. Т.5.
10. Сухомлинський В. Вибрані педагогічні твори: в 3-х т. 1979. Т.1. 640с.
11. Усатенко Т. Корінням в етнос, віттям - у світову культуру. К. Освіта. 1996. С.18.